

Research Article; Received: 2025-05-24; Revised: 2025-08-24; Accepted: 2025-09-03.

ลายคำประยุกต์ในงานศิลปะล้านนา: การสร้างสรรค์งานจิตรกรรม ฝาผนังร่วมสมัยเพื่อการสืบทอดวิถีชีวิตชุมชนในพระพุทธศาสนา

The Applied Laikham in Lanna Art: Creation of Contemporary Murals for Inheriting the Way of Life in the Buddhist Community

อำนาจ ชัดวิชัย^{*1}, ปฏิวะ เสาร์คง², ชีระพงษ์ จาตุมา³, สุวิน มักได้⁴
Amnat Khadvichai¹, Patiwet Saokong², Teerapong Jatuma³,
Suwin Makdai⁴

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus
First/Corresponding Author E-mail: kingkong_emmi@hotmail.com*

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อสร้างสรรค์จิตรกรรมฝาผนังลายคำประยุกต์ให้ได้องค์ความรู้ใหม่ที่เป็นพุทธนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ทางวิชาการงานศิลป์ 2) เพื่อจัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้กระบวนการสร้างสรรค์งานลายคำประยุกต์ล้านนาเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมของวิถีชีวิตชุมชนในพระพุทธศาสนาแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการเครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสัมภาษณ์และแนวคำถามในการสนทนากลุ่มย่อย ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 20 คน ได้แก่ 1) กลุ่มนักวิชาการศิลปะ จำนวน 5 คน 2) กลุ่มประชาชนชาวบ้าน ศิลปิน นายช่างหรือส่่าผู้สร้างสรรค์ลายล้านนา พระภิกษุและเยาวชน จำนวน 15 รูป/คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหาแล้วนำมาสร้างสรรค์งานจิตรกรรมภายในวิหารเจ้าดารารัศมี วัดพระพุทธบาทสืรอย ตำบลสะเลียง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

ผลการวิจัยพบว่า 1) ผลงานสร้างสรรค์จิตรกรรมฝาผนังลายคำประยุกต์ในงานศิลปะล้านนาร่วมสมัยในศาสนสถานสำคัญของชุมชนมี 2 ด้าน คือ (1) ผนังหลังพระประธาน 1 ด้าน เป็นการศึกษาสร้างสรรค์จิตรกรรมฝาผนังลายคำประยุกต์และปั้นปูน

ประติมากรรมปูนต้ำผสมผสานในเรื่องพระเจ้า 5 พระองค์ (2) ผนังด้านตรงข้ามพระประธาน เป็นการสร้างสรรค์จิตรกรรมฝาผนังลายคำประยุกต์ในเรื่องประเพณีสงกรานต์ รอยพระพุทธบาท โดยนำเสนอลักษณะรูปแบบลายคำร่วมสมัยในล้านนา 2) การจัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้กระบวนการสร้างสรรค์งานลายคำประยุกต์ล้านนาเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมของวิถีชีวิตชุมชนในพระพุทธศาสนาแบบมีส่วนร่วม เช่น การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ศิลปะด้านประเพณีและคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของคณะวิจัยและประธานชุมชนที่ได้นำเสนอการเรียนรู้แบบสัมผัสได้จริงเกี่ยวกับความเชื่อ องค์ความรู้ รูปแบบและเทคนิควิธีการสร้างลายคำล้านนาที่เป็นศิลปะล้านนาแบบร่วมสมัยในประเพณีทรงน้ำรอยพระพุทธบาท ซึ่งเป็นประเพณีที่ชุมชนให้ความสำคัญ และได้ถ่ายทอดองค์ความรู้กระบวนการสร้างสรรค์งานลายคำประยุกต์ล้านนาจากสถานที่จริงสู่สาธารณชนในงานมหกรรมงานวิจัยแห่งชาติ สิ่งเหล่านี้จึงทำให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ รวมถึงการมีส่วนร่วมกับเครือข่าย ซึ่งทำให้ชุมชนมีแหล่งเศรษฐกิจและแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมล้านนาที่สำคัญของประเทศสืบไป

คำสำคัญ: ลายคำ; ศิลปะล้านนา; การสืบทอดวิถีชีวิตชุมชน; จิตรกรรมฝาผนังร่วมสมัย

Abstract

This research article aims 1) to create the applied Laikham (traditional Lanna golden pattern styles) murals to obtain new knowledge of creative Buddhist innovation through art academic works, 2) to organize the knowledge transfer activities on the creative process of Lanna applied Laikham murals into a participatory learning resource for arts and culture of community in Buddhism. This is a qualitative research method using action research design. The research instruments are interview form and focus group discussion guideline. The 20 key informants are selected to collect data, including 1) 5 art scholars, 2) 15 local scholars, artists, Lanna creative craftsmen or sculptors, monks, and youths. The data collected undergo content analysis and then creating the paintings inside the Phra Dara Rasmi Shrine, Wat Phra Phutthabat Si Roi, Saluang Sub-district, Mae Rim District, Chiang Mai Province.

The results of the research found that 1) the contemporary integration of applied Laikham murals into Lanna art consists of (1) behind the main Buddha image, features applied Laikham murals alongside low-relief plaster sculptures depicting the story of the Five Buddhas; (2) the opposite wall shows creative murals with applied Laikham elements that contemporize the tradition of pouring water on the Buddha's footprint that presented in a modern Lanna Laikham style. 2) The establishment of participatory learning resources for Lanna applied Laikham murals: it develops art learning materials focusing on the traditions and beliefs of the Buddhist community. This is not only involving active participation from the research but also team and community leaders, who demonstrates practical learning about the beliefs, knowledge, styles, and techniques involved in creating contemporary Lanna Laikham for the Buddha's Footprint Water Ceremony - a crucial community tradition. The knowledge transfers on the creative process of Lanna applied Laikham murals takes place both at the actual sites and to share in public at the National Research Fair. These initiatives represent valuable learning processes and network participation that will contribute to the economic well-being of the community and establish lasting sources for Lanna arts and cultures in the country.

Keywords: Laikham; Lanna Art; Inheriting the Community Way of Life; Contemporary Mural

บทนำ

ศิลปะแห่งความศรัทธาและภูมิปัญญางานช่างของล้านนาแสดงถึงความเชื่อที่บรรพชนสลาล้านนาสร้างสรรค์ด้วยกระบวนการปิดทองลวดลายประดับสถาปัตยกรรมอาคารทางศาสนาที่เรียกว่า ลายคำล้านนา อันเป็นความงามที่ทรงคุณค่าเป็นการสร้างความศรัทธาปสาทะในศาสนสถานอันศักดิ์สิทธิ์ แสงแห่งเทียนบูชาพลั้วไหวระทบองค์พระพุทธรูปและลวดลายคำที่ประดับตกแต่งภายใน ควันรูปศิลปะคลั่งทั่วบริเวณเปรียบเสมือนดินแดนแห่งสภาวะทิพย์ สร้างบรรยากาศให้รู้สึกถึงความศรัทธา

เกิดความสุขสงบในจิตใจ เป็นความงดงามที่มาจากจิตใจอันบริสุทธิ์ที่ปรากฏตามศาสนสถานของล้านนาทั่วไป นอกจากนี้ ลายคำยังใช้ประดับตกแต่งเครื่องสักการะต่าง ๆ ของล้านนา (ลิขิต มาแก้ว, 2558: 2) การปิดทองคำเปลวบนลวดลายที่มีความสำคัญเพื่อต้องการสร้างจุดเด่นที่เน้นความสำคัญของลวดลายและแฝงนัยสำคัญเพื่อแสดงออกถึงความอุดมสมบูรณ์เจริญรุ่งเรืองหรือแสดงสัญลักษณ์ของความศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทองคำเปลวกับความศรัทธาในพระพุทธศาสนาเกิดคู่กันมาอย่างยาวนานใช้ในการประดับตกแต่งลวดลายด้วยการปิดทองคำเปลวสถาปัตยกรรมทางศาสนา เครื่องสักการะแห่งความศรัทธาและยังใช้ตกแต่งอาคารสถาปัตยกรรมของสถาบันกษัตริย์อีกด้วย ดังปรากฏในดินแดนประเทศลุ่มแม่น้ำโขง คือ ลาว พม่า จีน กัมพูชา เวียดนาม ไทย เป็นต้น โดยเฉพาะในล้านนาไทยในอดีตได้ปรากฏหลักฐานลายคำทั้งในวัดและวังหรือหอคำต่าง ๆ มากมาย (วิทยา พลวิฑูรย์, 2559: 5)

งานศิลปะลายคำจึงแสดงถึงศรัทธา เจตนา วัตถุประสงค์และแนวความคิดที่ต้องการสื่อสารออกมาเป็นรูปแบบ มีเทคนิควิธีการที่สื่อให้เห็นสัญลักษณ์ที่เป็นรูปธรรมหรือรูปแบบที่ชัดเจน (รูปแต้ม-รูปแต้ม) เทคนิควิธีการในกระบวนการของศิลปะในพื้นที่ล้านนาจึงมีหลักแนวคิดที่พัฒนาสืบสานจากอดีตสู่ปัจจุบัน กระทั่งกลายเป็นองค์ความรู้ที่สร้างสรรค์ ผสมกับการค้นคว้าและพัฒนาเพิ่มเติมในหลักความเชื่อและรูปแบบต่าง ๆ จึงเป็นการสร้างสรรค์ศิลปกรรม (ลายคำน้ำแต้ม) ที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาริชาความรู้ด้านศิลปวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่าของสังคมและชาติ (ลิขิต มาแก้ว, 2558: 3)

ดังนั้น ในฐานะที่คณะผู้วิจัยเป็นคนล้านนาและเป็นผู้ถ่ายทอดวิชาองค์ความรู้ในเรื่องศิลปะล้านนาได้สัมผัสวิถีชีวิตและประเพณีวัฒนธรรม รวมถึงการสัมผัสผลงานทางด้านพุทธศิลป์มาตั้งแต่เด็กตามสถานที่สำคัญทางพระพุทธศาสนา จึงมีความประทับใจในผลงานจิตรกรรมลายคำล้านนาตามฝาผนังวัดหรือศาสนสถานและได้สร้างสรรค์ผลงานบนฝาผนังจำนวนมาก แต่ด้วยสภาพความเปลี่ยนแปลงของงานจิตรกรรมลายคำที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ซึ่งมีทั้งเหตุที่ทำให้พัฒนาขึ้นและเสื่อมโทรมลงอย่างไรก็ตาม งานจิตรกรรมลายคำในปัจจุบันยังคงสืบทอดอยู่บ้าง แต่เป็นการทำลวดลายเพื่อประดับตกแต่งบนงานสถาปัตยกรรมเป็นส่วนใหญ่ เช่น เสา ช่อ แป ฯลฯ สำหรับการเขียนผลงานจิตรกรรมฝาผนังสำหรับเล่าเรื่องต่าง ๆ ในปัจจุบันนิยมเขียนเป็นภาพเขียนสีแบบสมัยใหม่ ส่วนงานจิตรกรรมฝาผนังที่เป็นงานลายคำที่มีรูปแบบเล่าเรื่องนั้นมีน้อยมาก ในอนาคตอาจขาดการสืบทอดและสูญหายไปเป็นที่สุด จะสังเกตเห็นว่า งานเขียนทางด้านจิตรกรรมฝาผนังส่วนใหญ่เริ่มเลือนหายหรือจางหายไปเป็นอย่าง

มาก ลายคำถือเป็นอัตลักษณ์ที่สำคัญของอาณาจักรล้านนามายาวนาน แต่งานลายคำที่มีจำนวนอยู่พอสมควร ทั้งในจังหวัดเชียงใหม่และจังหวัดใกล้เคียง ไม่ใช้การสร้างสรรค์แบบท้องถิ่นล้านนาโดยชัดเจน เพราะส่วนใหญ่นำมาจากที่อื่นและไม่ได้ใช้กระบวนการวิธีการของช่างล้านนาโดยตรง ซึ่งกระบวนการดังกล่าวนี้อาจเป็นผลกระทบต่องานของผู้มาสัมผัสในอนาคตได้ ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะอนุรักษ์และพัฒนาต่อยอดองค์ความรู้ของช่างโบราณล้านนาเพื่อสร้างสรรค์งานจิตรกรรมฝาผนังลายคำที่ได้พัฒนาต่อยอดด้านเทคนิคจากองค์ความรู้เดิมมาผสมผสานกับเทคนิควิธีการของงานจิตรกรรมสมัยใหม่เพื่อนำศิลปะร่วมสมัยมาเป็นตัวกำหนดการทำงานที่ไม่เหมือนใครมาสร้างสรรค์บนฝาผนังภายในวิหารเจ้าดารารัศมี วัดพระพุทธบาทสี่รอย ตำบลสะลวง อำเภอมะริม จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งจะเป็นแหล่งเรียนรู้ต่อไปในอนาคต อันเป็นการสร้างสรรค์งานจิตรกรรมลายคำที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชน ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนา รวมถึงประเพณีประจำถิ่นที่พัฒนามาจนถึงปัจจุบันก็ถ่ายทอดลงบนภาพผ่านการออกแบบบนแผ่นพลาสติกและจัดองค์ประกอบของภาพด้วยความชำนาญเป็นพิเศษ ทั้งได้นำสภาพความเป็นอยู่ของชาวล้านนาในพื้นที่วิจัยเข้ามามีส่วนร่วมในรูปแบบของการสร้างสรรค์จิตรกรรมฝาผนังลายคำเพื่อให้เกิดมิติใหม่ที่หาได้ยาก โดยการร้อยเรียงเรื่องราวให้เป็นเนื้อเรื่องเดียวกัน โดยใช้ลักษณะการผสมผสานแบบจิตรกรรมไทยร่วมสมัยเพื่อคงไว้ซึ่งเอกลักษณ์และเทคนิคการนำเสนอในรูปแบบใหม่ที่เหมาะสมกับยุคสมัย รวมถึงการถ่ายทอดเรื่องราววิถีชีวิตชุมชนในพระพุทธศาสนา ทั้งในด้านวัฒนธรรม เช่น ศาสนวัตถุศาสนสถานในท้องถิ่น รวมถึงด้านนามธรรมที่เกี่ยวกับวัฒนธรรมประเพณีในปัจจุบันและอดีตที่เกี่ยวข้องกับโบราณสถานต่าง ๆ ทั้งนี้ เพื่อให้เกิดผลงานที่สร้างสรรค์และช่วยให้ชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าของท้องถิ่นที่อยู่อาศัยและเกิดพลังด้านบวกในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อสร้างสรรค์จิตรกรรมฝาผนังลายคำประยุกต์ให้ได้องค์ความรู้ใหม่ที่เป็นพุทธนวัตกรรมการสร้างสรรค์ทางวิชาการงานศิลป์
2. เพื่อจัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้กระบวนการสร้างสรรค์งานลายคำประยุกต์ล้านนาเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมของวิถีชีวิตชุมชนในพระพุทธศาสนาแบบมีส่วนร่วม

ระเบียบวิธีวิจัย

1. รูปแบบการวิจัย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการ โดยรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ บทความ ตำรา งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับลายคำประยุกต์ในงานศิลปะล้านนาในการสร้างสรรค์งานจิตรกรรมฝาผนังร่วมสมัยเพื่อศึกษาหาองค์ความรู้ รูปแบบและเทคนิควิธีการสร้างลายคำล้านนาที่เป็นศิลปะประเพณีและศิลปะร่วมสมัย

2. ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้วิจัยได้เลือกแบบเจาะจงในการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญด้านการสร้างสรรค์ลายคำล้านนา คือ 1) กลุ่มนักวิชาการศิลปะ จำนวน 5 คน 2) กลุ่มปราชญ์ชาวบ้าน ศิลปิน นายช่างหรือสถาปนาผู้สร้างสรรค์ลายล้านนา พระภิกษุและเยาวชน จำนวน 15 รูป/คน เพื่อสอบถามเกี่ยวกับองค์ความรู้ รูปแบบและเทคนิควิธีการสร้างสรรค์งานลายคำล้านนาที่มีการสืบทอดวิถีชีวิตชุมชนในพระพุทธศาสนา

3. เครื่องมือในการวิจัย ประกอบด้วย 1) แนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์เป็นแบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้างในประเด็นการศึกษาด้านองค์ความรู้ รูปแบบและเทคนิควิธีการสร้างลายคำล้านนาที่เป็นศิลปะประเพณีและศิลปะร่วมสมัย 2) แนวคำถามสำหรับการสนทนากลุ่มย่อย เป็นแนวคำถามแบบไม่มีโครงสร้างในประเด็นเกี่ยวกับการออกแบบสร้างสรรค์จิตรกรรมฝาผนังศิลปะลายคำล้านนา เครื่องมือเหล่านี้ได้ออกแบบและผ่านการตรวจสอบความถูกต้องและความเชื่อมั่นจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องต่าง ๆ ด้วยการค้นคว้า รวบรวมจากบทความ หนังสือ ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับลายคำในงานศิลปะล้านนาเพื่อการสืบทอดวิถีชีวิตชุมชนในพระพุทธศาสนา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในด้านการให้ข้อมูลประเพณีท้องถิ่นล้านนาเพื่อช่วยในการออกแบบก่อนการสร้างสรรค์ผลงานวิจัย และเก็บข้อมูลภาคสนามโดยการลงพื้นที่สำรวจลายเส้นศิลปะล้านนาที่เป็นผลงานศิลปกรรมที่ยังปรากฏหลักฐาน การสัมภาษณ์แบบเจาะลึกและจัดเวทีสนทนากลุ่มย่อยกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ รวมถึงการจัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้กระบวนการสร้างสรรค์งานลายคำประยุกต์ล้านนาเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมของวิถีชีวิตชุมชนในพระพุทธศาสนา

5. การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา โดยนำข้อมูลที่ได้จากการจดบันทึกข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย รวมถึงภาพถ่ายและทำการจัดระบบหมวดหมู่เพื่อสรุปผลของงานวิจัย

ผลการวิจัย

1. การสร้างสรรค์จิตรกรรมฝาผนังลายคำประยุกต์ทำให้ได้องค์ความรู้ใหม่ที่เป็นพุทธนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ทางวิชาการงานศิลป์ ดังต่อไปนี้

1.1 การเรียนรู้เทคนิควิธีการสร้างลายคำล้านนาพบว่า เป็นลักษณะ ลวดลายลงรักปิดทองหรือลายคำที่พบโดยทั่วไปในล้านนา ซึ่งนิยมทำลวดลายปิดทองบนพื้นสีดำจากยางรักและพื้นสีแดงจากชาด ซึ่งในภาคกลางเรียกวิธีการนี้ว่า ปิดทองล่องชาด และพบว่า เทคนิคหลักในการสร้างสรรค์ลวดลายประดับโดยวิธีการลงรักปิดทองในอดีตมี 4 วิธีการ ได้แก่ 1) เทคนิคแม่พิมพ์ลายฉลุ (Stencil) เป็นลวดลายที่ทำด้วยเทคนิคปิดทองลงบนพื้นรักตามร่องฉลุของลวดลายบนกระดาษ 2) เทคนิคชุดลาย เป็นการสร้างลวดลายโดยการชุดขีดลงบนพื้นที่ปิดทองไว้แล้ว เทคนิคนี้มีลักษณะคล้ายการทำลวดลายบนพื้นผิวภาชนะเครื่องรักหรือเครื่องเงินของเชียงใหม่ 3) เทคนิคผสมระหว่างปิดทองล่องชาดกับเทคนิคชุดลาย วิธีที่สามนี้เป็นเทคนิคผสมระหว่างเทคนิคปิดทองล่องชาดกับเทคนิคชุดลาย เป็นการสร้างรูปทรงหลักโดยใช้วิธีการสร้างแม่พิมพ์ฉลุลาย จากนั้น ปิดทองตามช่องโครงสร้างแล้วเพิ่มส่วนละเอียดโดยการชุดเส้น ฮายลาย ฮายดอกเพิ่มขึ้นเป็นขั้นตอนของการแต่งแต้มเส้น 4) เทคนิคลายรดน้ำ เป็นเทคนิคลายรดน้ำหรือลายคำน้ำรด ซึ่งได้รับอิทธิพลจากงานประดับตกแต่งลายทองทางภาคกลาง ลายรดน้ำเข้ามาสู่ในล้านนาในระยะหลังประมาณต้นกรุงรัตนโกสินทร์ โดยใช้วิธีการเขียนด้วยพู่ชาดลงบนพื้นผิวของรัก ลำดับต่อไปเป็นการเช็ดรักบาง ๆ แล้วปิดแผ่นทองคำเปลว ต่อมาเป็นการใช้น้ำรดบนพื้นที่เขียนก่อนหน้านี้ไว้ เมื่อพู่ชาดถูกน้ำจะหลุดลอกออกมา ส่วนที่เป็นลวดลายทองก็จะติดอยู่บนพื้นทำให้ลวดลายหรือรูปภาพหลังจากการรดน้ำแล้วจะปรากฏเป็นสีทองบนพื้นสีดำหรือสีแดงชาด

1.2 การเรียนรู้การสร้างลวดลายคำประยุกต์ในงานศิลปะล้านนา ปัจจุบันงานลายคำมีวิวัฒนาการและพัฒนาต่อยอดมากยิ่งขึ้น เพราะได้รับอิทธิพลแรงบันดาลใจจากศิลปกรรมลายคำล้านนาในอดีต ซึ่งมักเรียกว่า ลายคำ น้ำแต้ม อันเป็นวิธีการหนึ่งที่สร้างสรรค์ขึ้นด้วยการทดลอง แก้ปัญหาและสร้างสรรค์งานโดยใช้ยางผลมะเดื่อนอก ในอดีตนิยมใช้ยางผลมะเดื่อจากต้นมะเดื่ออุทุมพร เพราะเป็นยางไม้ที่มีความเหนียวและติดทนนาน ในปัจจุบันยางผลมะเดื่อมีข้อจำกัด คือ เป็นวัตถุดิบที่ค่อนข้างหายากและเก็บรักษาได้ไม่นาน ดังนั้น จึงมีผู้คิดค้นยางผลมะเดื่อผ่านวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่เรียกว่า ยางผลมะเดื่อนอก ซึ่งสามารถเขียนด้วยพู่กัน ตัดเส้น ถมพื้น และปิดด้วยทองคำเปลวได้อย่างสะดวกมากขึ้น ช่วงเวลาต่อมาได้พัฒนานวัตกรรมทางเคมีเกี่ยวกับสีที่ใช้สำหรับงานศิลปะโดยเฉพาะและมีความหลากหลายมากขึ้น จึงมีสีที่มี

คุณภาพสูงและให้ความคล้ายคลึงกับสีทองคำเปลวเรียกว่า อะคริลิก (Acrylic) ชนิดของสีดังกล่าวมีคุณสมบัติที่ตอบโจทย์และเหมาะแก่การนำไปใช้ในการสร้างสรรค์งานศิลปะต่าง ๆ ลักษณะที่โดดเด่นอีกประการหนึ่ง คือ แห้งเร็ว มีความคงทนต่อดินฟ้าอากาศ สามารถทาทับหลายชั้นได้ ด้วยเหตุนี้ จึงเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดการปรับเปลี่ยนวัสดุในการสร้างสรรค์งานลายคำล้านนาในยุคปัจจุบัน ส่วนวัสดุที่นำมาสร้างแม่พิมพ์ในยุคปัจจุบันมีการปรับเปลี่ยนเพิ่มขึ้นเช่นกัน จากของโบราณที่นิยมใช้กระดาษสาหรือหนังสือที่มีข้อจำกัดด้านขนาด ความคงทนและการเก็บรักษา กลายมาเป็นแผ่นพลาสติกใสที่มีขนาดและความหนาบางที่หลากหลาย สามารถสร้างแบบลายให้มีขนาดตามที่ต้องการได้และยังใช้ได้กับพื้นที่ที่หลากหลาย ผลจากการปรับเปลี่ยนวัสดุอุปกรณ์ทำให้งานลายคำล้านนาเกิดความนิยมมากยิ่งขึ้น ใช้เวลาในการสร้างสรรค์น้อยลงและสามารถพัฒนาต่อยอดให้เกิดประโยชน์หลายด้าน

1.3 การสร้างสรรค์งานลายคำมีขั้นตอนในการปฏิบัติ ดังนี้

(1) การร่างแบบ เป็นการจัดวางองค์ประกอบภาพรวมของผนังตามเนื้อหาที่กำหนดไว้แล้วขยายแบบร่างลงลายต้นแบบในแต่ละส่วนด้วยดินสอลงบนแผ่นกระดาษปื้อพ โดยคำนึงถึงขนาดให้เหมาะสมกับพื้นที่ตามแบบที่ร่างไว้

(2) การนำแผ่นพลาสติกใสมาทาบลงบนรูปแบบลงลายที่ร่างเตรียมไว้แล้วเขียนเส้นตามแบบร่างบนแผ่นพลาสติกใสด้วยปากกาเคมี (ควรคำนึงถึงขนาดของเส้นให้เหมาะสมกับตัวลงลาย เส้นควรมีขนาดที่หลากหลาย เช่น เส้นภายในลงลายควรมีขนาดเล็กกว่าเส้นโครงสร้างรอบนอก)

(3) การใช้คัตเตอร์ปากกาเส้น (สำหรับทำงานศิลปะ) ตัดฉลุตามเส้นบนพื้นแบบร่างที่กำหนดไว้ โดยเว้นเส้นปากกาเคมีไว้ ส่วนที่แกะออก คือ ส่วนของสีทอง ขั้นตอนนี้ควรระมัดระวังและทำอย่างละเอียดประณีต

(4) เมื่อได้แม่แบบที่ทำการตัดฉลุลายเรียบร้อยแล้วนำมาพ่นกาวสเปรย์ด้านหลังบาง ๆ จากนั้น นำมาทาบบนผนังตามตำแหน่งที่กำหนดไว้

(5) การใช้ฟองน้ำที่ทำเป็นลูกประคบแตะสีทอง (Acrylic) โดยให้สีสม่ำเสมอ ครอบคลุมบนแม่แบบที่ติดอยู่บนพื้นที่เตรียมไว้ ประมาณ 2-3 รอบ (ควรรอให้สีรอบก่อนหน้านี้อแห้งก่อน) ให้สีสม่ำเสมอทั่วทั้งภาพหรือสามารถไล่น้ำหนักของสีทองให้มีความเข้มข้นได้ตามน้ำหนักมือที่ประคบลงไป

(6) การตรวจสอบความเรียบร้อย จากนั้น ให้ดึงแบบแม่พิมพ์ออกด้วยความระมัดระวัง เพราะแผ่นแม่พิมพ์อาจเสียหายได้ ปล่อยให้แห้งแล้วสามารถนำไปใช้ต่อในจุดอื่นอีกประมาณ 3-4 รอบต่อแม่พิมพ์ 1 แผ่น

(7) การใช้ฟูกันตัดเส้นเก็บรายละเอียดเพิ่มเติมเพื่อให้ผลงานมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

1.4 การสร้างสรรค์จิตรกรรมฝาผนังลายคำประยุกต์ให้ได้องค์ความรู้ใหม่ที่เป็นพุทธนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ทางวิชาการงานศิลป์ เป็นการทำงานด้านการสร้างสรรค์ซึ่งแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะที่ 1 เป็นการเตรียมการ ประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก คือ ส่วนแรก เป็นการทำประติมากรรมปูนดำที่จะนำไปติดตั้งบนผนัง และส่วนที่สอง การเพิ่มเติมด้วยลวดลายต่าง ๆ บนผนังอีกครั้ง จึงต้องเตรียมการสร้างชิ้นงานเป็นลำดับแรก ระยะที่ 2 เป็นเตรียมพื้นผนังให้พร้อมสำหรับการสร้างสรรค์จิตรกรรมฝาผนังลายคำประยุกต์ และในระยะที่ 3 เป็นการสร้างสรรค์ผลงานที่ได้จากระยะแรกและระยะที่สองมาผสมผสานรวมด้วยกัน โดยมีการทำงานเป็นลำดับขั้นตอน ดังนี้

ระยะที่ 1 เป็นขั้นตอนการทำร่างสเก็ตต้นแบบประติมากรรมปูนปั้นปูนดำโบราณเข้าไปในผลงานเพื่อให้ลายคำมีมิติมากขึ้น โดยเฉพาะจุดเด่นของผลงานในการสร้างสรรค์งานวิจัยมี 4 กระบวนการ ดังนี้ กระบวนการที่ 1 ร่างต้นแบบลายเส้นบนกระดาษ กระบวนการที่ 2 นำปูนซีเมนต์ผสมทรายมาฉาบที่บนตะแกรงเป็นพื้นโครงสร้างชิ้นงานตามแบบร่างที่กำหนดไว้ กระบวนการที่ 3 ร่างลายเส้นตามแบบที่ร่างไว้บนแผ่นปูน จากนั้น ใช้ปูนซีเมนต์ขึ้นรูปโครงสร้างตามที่ร่างไว้ กระบวนการที่ 4 การปั้นรายละเอียดโดยใช้ปูนดำสูตรโบราณให้มีมิติและความงดงามของผลงานต้นแบบในลักษณะประติมากรรมปูนดำ

ภาพ 1 กระบวนการสร้างสรรค์ลายคำประยุกต์ ในระยะที่ 1

ระยะที่ 2 การเตรียมพื้นผนังให้พร้อมสำหรับการสร้างสรรค์จิตรกรรมฝาผนังลายคำประยุกต์มีขั้นตอนการดำเนินงาน ดังนี้ (1) การปรับพื้นผนังให้เรียบและลงสีากหลังตามแบบที่สเก็ตช์ไว้ (2) การทำภาพร่างสเก็ตช์ลายเส้นต้นแบบ

ภาพ 2 กระบวนการสร้างสรรค์ลายคำประยุกต์ ในระยะที่ 2

ระยะที่ 3 เป็นการสร้างสรรค์ผลงานที่ได้จากระยะแรกและระยะที่สองมาผสมผสานรวมด้วยกันให้เกิดการสร้างสรรคจิตรกรรมฝาผนังลายคำประยุกต์ให้ได้องค์ความรู้ใหม่ที่เป็นพุทธนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ทางวิชาการงานศิลป์ ประกอบการสร้างสรรค 2 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านหลังพระประธาน (2) ด้านหน้าพระประธาน

ภาพ 3 กระบวนการสร้างสรรค์ลายคำประยุกต์ ในระยะที่ 3

(บน) ด้านหลังพระประธาน (ล่าง) ด้านหน้าพระประธาน

2. การจัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้กระบวนการสร้างสร้งงานลายคำ ประยุกต์ล้านนาเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมของวิถีชีวิตชุมชนใน พระพุทธศาสนาแบบมีส่วนร่วมพบว่า ศิลปกรรมในพระพุทธศาสนามักสร้างขึ้นในวัดที่ เรียกว่า พุทธศิลป์ วัดจึงเป็นจุดศูนย์กลางของพุทธศาสนิกชน ศูนย์กลางของชุมชนที่ เป็นแหล่งถ่ายทอดศิลปะวิทยาการและธรรมะ ศิลปะกลายเป็นสื่อ นำสร้างความรับรู้ ความเข้าใจหลักธรรมเพื่อให้จิตเป็นบุญกุศล งานพุทธศิลป์ก่อให้เกิดผลแห่งคุณค่าทาง จิตใจ เกิดความเกษมเบิกบาน มีความสุขสงบ ร่มเย็น งานพุทธศิลป์ในงานวิจัยชิ้นนี้เป็น การถ่ายทอดคติความเชื่อด้านประเพณีและเรื่องราวในพระพุทธศาสนาเพื่อส่งเสริม ศิลธรรม การตระหนักคุณค่าของผลงานจิตรกรรมฝาผนัง เป็นต้น ในส่วนของชุมชน เป็นการให้ข้อมูลประเพณีท้องถิ่นล้านนาแก่ชุมชน ช่วยในการออกแบบก่อนการ สร้างสรรค์ผลงานวิจัยเพื่อช่วยให้ชุมชนได้ตระหนักถึงคุณค่าของประเพณีท้องถิ่นให้คง อยู่ สิ่งเหล่านี้จึงเป็นประโยชน์ต่อผู้สร้างสรรค์และผู้คนที่สัมผัสผลงาน รวมถึงชุมชนได้ สร้างผลงานพุทธศิลป์ไว้ในพระพุทธศาสนา จึงเป็นที่มาของการจัดกิจกรรมถ่ายทอด องค์ความรู้ เช่น การพัฒนาสื่อการเรียนรู้ศิลปะด้านประเพณีและคติความเชื่อทาง พระพุทธศาสนาของชุมชน โดยการมีส่วนร่วมของคณะวิจัยและประธานชุมชนที่ได้ นำเสนอการเรียนรู้แบบสัมผัสได้จริงเกี่ยวกับความเชื่อ องค์ความรู้ รูปแบบและเทคนิค วิธีการสร้างลายคำล้านนาที่เป็นศิลปะล้านนาแบบร่วมสมัยในประเพณีสงกรานต์พุทธ บาท ซึ่งเป็นประเพณีที่ชุมชนได้ถ่ายทอดองค์ความรู้งานลายคำประยุกต์จากสถานที่ จริงนำไปสู่สาธารณชนในงานมหกรรมงานวิจัยแห่งชาติ สิ่งเหล่านี้จึงทำให้เกิด กระบวนการเรียนรู้ในด้านต่าง ๆ รวมถึงการมีส่วนร่วมกับเครือข่าย ซึ่งจะทำให้ชุมชน เกิดแหล่งเศรษฐกิจและมีแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมล้านนาที่สำคัญของประเทศสืบไป

ภาพ 4 การจัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ที่เป็นกิจกรรมที่สร้างการพัฒนาทักษะกำลังคน

อภิปรายผล

1. การสร้างสรรค์จิตรกรรมฝาผนังลายคำประยุกต์ให้ได้องค์ความรู้ใหม่ที่เป็นพุทธนวัตกรรมการเชิงสร้างสรรค์ทางวิชาการงานศิลป์พบว่า ลายคำล้านนาเป็นความงดงามทางศิลปะอย่างหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการแสดงออกถึงความหลากหลายและความสามารถทางเชิงช่างได้อย่างชัดเจน ความหลากหลายเหล่านั้นแสดงให้เห็นพัฒนาการความก้าวหน้าทางด้านต่าง ๆ เช่น รูปแบบลวดลาย เทคนิควิธีการที่มีการปรับใช้อย่างเหมาะสม การเลือกใช้วัสดุที่สอดคล้องกับเทคนิค รวมถึงการนำไปใช้ประดับตกแต่งงานศิลปกรรมล้านนาต่าง ๆ ได้อย่างลงตัวสวยงาม เกิดคุณค่าทางความงามที่แสดงความหมายตามคตินิยมของล้านนามาอย่างยาวนาน งานลายคำล้านนามักปรากฏคู่กับศาสนสถานศาสนวัตถุ เครื่องสักการะในทางพระพุทธศาสนา รวมถึงใช้ประดับตกแต่งอาคารทางสถาปัตยกรรม เครื่องสูง เครื่องประกอบยศของสถาบันกษัตริย์ เจ้านายหรือผู้มีบรรดาศักดิ์สูง ลายคำยังเป็นสิ่งที่สะท้อนความเจริญรุ่งเรืองของบ้านเมือง ศิลปวัฒนธรรม ความเชื่อและวิถีชีวิตของคนล้านนาที่ดำเนินอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องและสอดคล้องกลมกลืนกัน เกิดเป็นค่านิยมร่วมในวัฒนธรรมล้านนา รวมถึงวัฒนธรรมใกล้เคียงในดินแดนแถบลุ่มน้ำโขงที่ปรากฏรูปแบบของงานศิลปะที่คล้ายคลึงกัน เช่น เมืองหลวงพระบางในประเทศลาว เมืองเชียงตุงในประเทศพม่า เมืองสิบสองพันนาในประเทศจีน ฯลฯ ประเด็นนี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดของณัฐธิดา มณีพุกษ์ และคณะ (2567) ที่ศึกษาเรื่องถอดรหัสอุปแต้มจากจิตรกรรมฝาผนังอีสานสู่การออกแบบชุดการเรียนรู้สำหรับเยาวชนยุควิถีใหม่ในจังหวัดขอนแก่น โดยพบว่า อุปแต้มหรือจิตรกรรมฝาผนังแบบอีสานเป็นสิ่งที่มีความหมายทางวัฒนธรรมของชาวอีสานที่บ่งบอกความเป็นมาของชาติและชุมชนที่บอกเล่าเรื่องราวที่หลากหลายผ่านการเขียนเป็นรูปภาพและตัวอักษร ซึ่งเป็นมรดกทางภูมิปัญญาท้องถิ่นอันทรงคุณค่าที่ควรสืบสาน อย่างไรก็ตาม อุปแต้มอีสานมีความแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ เช่น ลักษณะของลิ่ม (โบสถ์หรืออุโบสถในภาษาวัฒนธรรมไทย-ลาว ถือเป็นหนึ่งในสิ่งก่อสร้างที่มีสถาปัตยกรรมโดดเด่นในวัดวาอารามของภาคอีสาน) พื้นที่ที่ใช้ในการวาดภาพ วัสดุที่ใช้เทคนิควิธีของช่างแต้มแต่ละบุคคล ฯลฯ และที่สำคัญ คือ ความคิดสร้างสรรค์ของช่างแต้มทำให้เกิดรูปแบบและอัตลักษณ์ที่แตกต่างกันในแต่ละวัด ปัจจุบันพื้นที่ภาคอีสานมีอุปแต้มที่มีลวดลายงดงามอยู่ในวัดหลายแห่ง ในจำนวนนี้หมายรวมถึงวัดในจังหวัดขอนแก่นด้วยเช่นกัน และยังสอดคล้องกับแนวคิดของศุภชัย สิงห์ยะบุศย์ (2561) ที่ศึกษาเรื่องวิกฤตมรดกวัฒนธรรม กรณีจิตรกรรมฝาผนังดั้งเดิมพุทธอุโบสถอีสาน ซึ่งระบุว่า อุปแต้มในจังหวัดขอนแก่นเป็นจิตรกรรมพื้นบ้านที่คง

อัตลักษณ์ความงดงามของลักษณะทางทัศนศิลป์ แต่ด้วยปัจจัยในหลายด้านส่งผลให้ศิลปกรรมอีสานเกิดการชำรุดทรุดโทรมไปตามกาลเวลา ในปัจจุบันมีวิกฤติที่เกิดขึ้นกับผาผนังอุบตัมทั้งจากธรรมชาติและมนุษย์ การเสื่อมสภาพตามเวลาและการตระหนักถึงคุณค่ามรดกวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อการรื้ออุโบสถโบราณและสร้างอุโบสถแบบกรุงเทพมหานครในตำแหน่งโบสถ์หลังเดิม และยังมีความสอดคล้องในประเด็นวิถีชีวิตชุมชนในพระพุทธศาสนาแบบมีส่วนร่วมตามแนวคิดของลิปิกร มาแก้ว (2558) ที่ศึกษาเรื่องลายคำ น้ำแต้ม ซึ่งกล่าวว่า การเรียนรู้คุณค่าของลายคำล้านนาเป็นกระบวนการสำคัญแบบหนึ่งที่ยังบอกกตติความเชื่อ ความศรัทธาในพระพุทธศาสนาของชนล้านนาผ่านกรรมวิธีการสร้างสรรค์ศิลปะในงานช่าง ตลอดจนการแสดงออกความรู้สึกนึกคิดและการสัมพันธ์กับสังคม วัฒนธรรม รวมทั้งความสำคัญทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีจากบริบทของสังคมล้านนาในแต่ละยุคสมัย

2. การจัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้กระบวนการสร้างสรรคงานลายคำประยุกต์ล้านนาเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมของวิถีชีวิตชุมชนในพระพุทธศาสนาแบบมีส่วนร่วม โดยพบว่า เป็นกิจกรรมที่ให้นุ่มน้อมในด้านสัญลักษณ์ของการทำความดีและการทำบุญกุศลของพุทธศาสนิกชน เป็นการอาศัยพุทธศิลป์ให้เกิดการสักการบูชาที่น้อมนำไปสู่การปฏิบัติธรรม ดังนั้น การสร้างพุทธจิตรกรรมพระพุทธรูปและเจดีย์จึงเป็นกุศโลบายทางพระพุทธศาสนา มีคุณค่าด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี สถาปัตยกรรมท้องถิ่น โบราณคดีประวัติศาสตร์ที่เกี่ยวข้องเรื่องราวทางพระพุทธศาสนา เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นประโยชน์แก่ผู้สร้างสรรค์และสังคมชุมชนที่ได้ฝากผลงานไว้ในพระพุทธศาสนาและประเทศชาติ จึงเป็นที่มาของการจัดกิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้กระบวนการสร้างสรรคงานลายคำประยุกต์ล้านนาเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมของวิถีชีวิตชุมชนในพระพุทธศาสนาแบบมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของมานิตย์ โกวฤทธิ์ และคณะ (2563) ที่อธิบายการจัดกิจกรรมแกะลายคำประยุกต์ในการเรียนรู้ด้านศิลปศึกษาแก่พระสงฆ์ สามเณร เยาวชนและประชาชน ประกอบด้วยอุปกรณ์และขั้นตอนการสร้างสรรคงานลายคำล้านนา กิจกรรมแกะต้นแบบลายคำแบบประยุกต์ ซึ่งเป็นรูปแบบศิลปะผสมผสานในเชิงรูปธรรม (Realistic Art) ในลักษณะจิตรกรรมไทยร่วมสมัย (Thai Contemporary Painting) ที่ต้องมีความประณีตและตั้งใจสร้างสรรค์เพื่อการรับใช้พระพุทธศาสนา และสอดคล้องกับแนวคิดของสุรชาติ เกษประสิทธิ์ (2563) ที่ศึกษาเรื่องกิจกรรมทัศนศิลป์กวีพรรณปรากฏการณ์แห่งจิตจากผัสสะควอนตัมถึงพุทธธรรม ซึ่งพบว่ากระบวนการสร้างสรรค์ที่ถ่ายทอดด้วยการบูรณาการระหว่างทัศนศิลป์ (Visual Arts)

กับกวีนิพนธ์ (Poetry) อย่างมีเอกภาพ เป็นการยืนยันชัดเจนว่า ศิลปะ คือ ภาษาแห่งความคิดหรือภาษาแห่งความหมาย กับศิลปะ คือ ภาษาแห่งความงาม แนวคิดนี้นำมาสู่การบูรณาการเข้าด้วยกันเพื่อเป็นเครื่องมือหรือการดำเนินการทางความคิด (Concept) จนกลายเป็นการพัฒนาและเชื่อมโยงต่อยอดให้เกิดความก้าวหน้าในการสร้างสรรค์วิชาการงานศิลป์อย่างมีคุณค่าทางสุนทรีย์และเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวในการสื่อความหมาย ซึ่งถือเป็นการต่อยอดงานศิลปะสู่ชุมชน และยังสอดคล้องกับแนวคิดของไพฑูรย์ ทองดี และคณะ (2565) ที่ศึกษาศิลปะชุมชนชายฝั่งบนพื้นที่สาธารณะ: ภูมิทัศน์ใหม่จากการสร้างสรรค์ทัศนศิลป์แบบมีส่วนร่วมพื้นที่ความทรงจำทุ่งตึก ซึ่งอธิบายกิจกรรมที่ทำร่วมกับชุมชน โดยมีเป้าหมายสำคัญของการออกแบบสร้างสรรค์ผลงานศิลปะชุมชน คือ การเน้นย้ำ กระตุ้นเตือนผู้มีส่วนร่วมกระบวนการสร้างสรรค์ เจ้าของพื้นที่ให้เกิดความรู้สึกร่วมและเห็นคุณค่าเรื่องราวของชุมชน การถอดนิยาม ลักษณะทางกายภาพของชุมชนที่ต้องถอดให้เห็นรูปลักษณ์ภายนอกและภายในเพื่อให้เข้าใจความหมายของชุมชน อันนำไปสู่การประกอบสร้างใหม่ ดังนั้น ศิลปะชุมชนจึงเป็นสิ่งกระตุ้นเตือนการแสดงความสำคัญของคุณค่าของชุมชน

องค์ความรู้จากงานวิจัย

ลายคำประยุกต์ในงานศิลปะล้านนา: การสร้างสรรค์งานจิตรกรรมฝาผนังร่วมสมัยเพื่อการสืบทอดวิถีชีวิตชุมชนในพระพุทธศาสนา สามารถสรุปเป็นองค์ความรู้เพื่อการพัฒนาแบบเชิงรูปธรรมและนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วม ดังนี้

1) การสร้างสรรค์จิตรกรรมฝาผนังลายคำประยุกต์เป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ที่เป็นพุทธนวัตกรรมการเชิงวิชาการงานศิลป์ และเป็นผลงานด้านศิลปะที่สร้างสรรค์ในการสนองตอบและเป็นการรับใช้พระพุทธศาสนา เพราะสิ่งที่ผู้สร้างสรรค์ต้องการอธิบายความงามของผลงานที่แฝงไว้ด้วยปรัชญาธรรมผ่านการแสดงทางวัตถุธรรมเป็นสื่อจากการกระทำหรือการสร้างสรรค์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชาในพระพุทธศาสนา

2) องค์ความรู้ในกระบวนการสร้างสรรค์งานลายคำประยุกต์ล้านนาเป็นพุทธนวัตกรรมการเชิงสร้างสรรค์งานศิลป์ที่เกิดจากแรงบันดาลใจแห่งความคิดของผู้สร้างสรรค์และการมีส่วนร่วมของชุมชน และสิ่งที่สำคัญที่สุด คือ การพัฒนาให้เป็นแหล่งเรียนรู้ทางศิลปวัฒนธรรมของชุมชนในพระพุทธศาสนาแบบมีส่วนร่วม

3) กิจกรรมถ่ายทอดองค์ความรู้ทางวิชาการงานศิลป์แบบสร้างสรรค์สร้างสรรคเป็นการพัฒนาการสื่อสารในด้านต่าง ๆ ของกระบวนการเรียนรู้ศิลปะ (Learning

Processes) ในเรื่องประเพณีและคติความเชื่อทางพระพุทธศาสนาที่มาในรูปแบบของงานสร้างสรรค์จิตรกรรมฝาผนังที่ได้นำเสนอการเรียนรู้แบบสัมผัสได้จริงเกี่ยวกับความเชื่อ องค์ความรู้ รูปแบบและเทคนิคต่าง ๆ ในการสร้างสรรค์ลายคำล้านนาที่เป็นศิลปะแบบร่วมสมัย รวมถึงการนำเสนอสู่สาธารณชนและเครือข่ายให้สัมผัสกับผลงานจิตรกรรมฝาผนังในฐานะเป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้แก่ชุมชน

อย่างไรก็ตาม การสร้างสรรค์งานจิตรกรรมฝาผนังร่วมสมัยเป็นพุทธนวัตกรรมเชิงสร้างสรรค์ทางพุทธจิตรกรรมล้านนาสมัยใหม่ได้สร้างสรรค์ขึ้นจากการออกแบบและวิเคราะห์จากพื้นที่วิจัย รวมถึงประเพณีดั้งเดิมของชุมชนเพื่อนำมาออกแบบและใช้เทคนิคใหม่ แหล่งที่สร้างสรรค์ผลงานมีการส่งเสริม สนับสนุนและพัฒนาให้เป็นสถานที่ที่น่าสนใจ กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเดินทางมาเยี่ยมชมผลงานสร้างสรรค์เพื่อตอบสนองความสนใจของนักท่องเที่ยวที่มาชมผลงานพุทธศิลป์ เป็นการสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมฝาผนังที่จะนำไปสู่การใช้ประโยชน์ คือ ได้ผลงานจิตรกรรมรูปแบบใหม่คู่กับพระพุทธศาสนาในพื้นที่ชุมชน เป็นองค์ความรู้ใหม่ในด้านการสร้างสรรค์ผลงาน เป็นแหล่งเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมล้านนาเพิ่มขึ้นอีกแห่ง สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยสำคัญของความสำเร็จในการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมฝาผนังลายคำล้านนาที่เกิดมาจากการมีส่วนร่วมของชุมชน ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน การพัฒนาชุมชนบนฐานของศิลปวัฒนธรรมล้านนาที่มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นของศาสนสถานท้องถิ่นล้านนา

นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งมีความโดดเด่นและแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของชุมชนในการนำเรื่องราวมาสร้างสรรค์ โดยปัจจัยสำคัญของความสำเร็จในการพัฒนาพื้นที่เชิงสร้างสรรค์เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชน ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน การพัฒนาชุมชนบนฐานของศิลปวัฒนธรรมล้านนาที่มีความสัมพันธ์กับการส่งเสริมเศรษฐกิจท้องถิ่นของศาสนสถานท้องถิ่นล้านนา

กิตติกรรมประกาศ

ขอขอบคุณชุมชนบ้านสะลวง วัดพระพุทธบาทสี่รอยและมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่ที่อนุเคราะห์สถานที่ในการทำงานวิจัย และสำนักงานการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่มอบทุนวิจัยประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566

เอกสารอ้างอิง

- ณัฐนิชา มณีพุกษ์ และคณะ. (2567). ถอดรหัสอุปถัมภ์: จากจิตรกรรมฝาผนังอีสานสู่การออกแบบชุดการเรียนรู้สำหรับเยาวชนยุควิถีใหม่ในจังหวัดขอนแก่น. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*. 24 (1), 443-465.
- ไพฑูรย์ ทองดี และคณะ. (2565). ศิลปะชุมชนชายฝั่งบนพื้นที่สาธารณะ: ภูมิทัศน์ใหม่จากการสร้างสรรค์ทัศนศิลป์แบบมีส่วนร่วมพื้นที่ความทรงจำทุ่งตึก. *วารสารวิชาการมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี*. 5 (3), 67-81.
- มานิตย์ ไกรฤทธิ์ และคณะ. (2563). ศิลปะสู่วิถีชุมชนบนผนังพื้นที่สาธารณะของเมืองท่องเที่ยวในภาคเหนือ. *วารสารพุทธศาสตร์ศึกษา*. 11 (1), 233-251.
- ลิปกร มาแก้ว. (2558). *ลายคำ น้ำแต้ม*. กรุงเทพมหานคร: โองเฮียนสืบสานภูมิปัญญาล้านนา.
- วิทยา พลวิฑูรย์. (2559). *ลายคำล้านนาเพื่อการต่อยอดองค์ความรู้สู่ชุมชน*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา.
- ศุภชัย สิงห์ยะบุศย์. (2561). วิถีภูมิวัฒนธรรม กรณีจิตรกรรมฝาผนังดั้งเดิมพุทธอุโบสถอีสาน. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*. 10 (2), 58-84.
- สุรชาติ เกษประสิทธิ์. (2563). ทัศนศิลป์กวีทรศน์ปรากฏการณ์แห่งจิตจากฟิลิกส์ควอนตัมถึงพุทธธรรม. *วารสารวิชาการ ศิลปะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*. 11 (1), 146-162.